

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА
Јове Илића 165, Београд

**НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ
ФАКУЛТЕТА ПОЛИТИЧКИХ НАУКА**

Одлуком Наставно-научног већа Факултета политичких наука у Београду именована је Комисија за преглед и оцену докторске дисертације МА Стевана Вељовића *Улога транснационалних актера у креирању политика смањења сиромаштва и социјалног искључивања у Србији* у следећем саставу:

- Др Ана Чекеревац, редовна професорица, Универзитет у Београду – Факултет политичких наука
- Др Мира Лакићевић, редовна професорица, Универзитет у Београду – Факултет политичких наука
- Др Драган Р. Симић, редовни професор, Универзитет у Београду – Факултет политичких наука
- Др Михаил Арандаренко, редовни професор, Универзитет у Београду – Економски факултет и
- Др Наталија Перишић, ванредна професорица, Универзитет у Београду – Факултет политичких наука

Пошто је проучила поднети текст дисертације и другу пратећу документацију, Комисија подноси Наставно-научном већу следећи

РЕФЕРАТ О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

I

ОСНОВНИ ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ И ДИСЕРТАЦИЈИ

Кандидат **Стеван Вељовић** рођен је 1984. године у Београду. Након завршене Гимназије, уписао је основне академске студије Социјалне политике и социјалног рада

на Универзитету у Београду – Факултету политичких наука школске 2003/2004 године, које је завршио четири године касније, са просечном оценом 9,51. Дипломски рад на тему *Концепт сиромаштва у оквиру државе благостања*, одбранио је под менторством проф. Милосава Милосављевића. Мастер академске студије уписао је академске 2008/2009 године на истом факултету, на смеру: Социјална политика. Током мастер студија остварио је просечну оцену 9,00. Одбраном мастер рада на тему *Усклађеност реформе социјалне заштите у Србији са стратешким правцима социјалне политике Европске уније* стекао је звање мастера политиколога за социјалну политику 2012. године. Кандидат је академске 2013/2014 године уписао докторске студије Социјалне политике и социјалног рада на Универзитету у Београду – Факултету политичких наука. Положио је све испите, са укупном просечном оценом 9,33.

По завршетку основних студија, Стеван Вељовић запослио се у компанији Економ:east Media Group, на радном месту новинара, где је затим постао и помоћник главног и одговорног уредника „Економ:east“ магазина, где је радио до 2012. године. Области његовог праћења биле су: тржиште рада и пензијски систем, здравство и фармација, европске интеграције, порески систем, људски ресурси, корпоративна друштвена одговорност, јавно-приватно партнерство. Након тога, радио је као новинар дневног листа „Блиц“ и листа „24 сата“ у компанији Ringier Axel Springer, у економској рубрици – енергетици до 2013. године, када се запослио у Министарству енергетике, развоја и заштите животне средине, на позицији саветника за медије у кабинету министра. Од априла 2014. године налази се на радном месту саветника потпредседнице Владе Републике Србије и министарке грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре.

Кандидат је објавио три рада, и то:

- Вељовић, С. (2019). Технолошке промене као фактор развоја социјалне политике и управљања људским капиталом у Србији. *Годишњак Факултета политичких наука*, 21 (XIII): 77-98, ISSN: 1820-6700. **М 51**.
- Вељовић, С. (2015). Могућности и ограничења антипотчињавајуће праксе социјалног рада. *Социјална политика*, 3(2015): 101-121, ISSN: 0038-0091, **М 53**.
- Вељовић, С. (2009). Примена фокус група у истраживању корупције у високом образовању, у В. Павићевић (ур.), *Зборник Београдске отворене школе* (стр. 71-80). Београд: Београдска отворена школа, 978-86-83411-41-2, **М45**.

Докторска дисертација МА Стевана Вељовића *Улога транснационалних актера у креирању политика смањења сиромаштва и социјалног искључивања у Србији* састоји се од 322 стране компјутерског слога и подељена је у шест делова, чији је садржај образложен у релевантном делу овог Реферета.

II

ПРЕДМЕТ И ЦИЉ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Предмет докторске дисертације Стевана Вељовића јесу фактори који су допринели утицају транснационалних актера на креирање политика у области борбе против сиромаштва и социјалног искључивања у Србији у периоду од 2001. до 2011. године и механизми посредством којих је тај утицај оствариван.

Главна питања на која је рад фокусиран јесу: на који начин су транснационални актери утицали да у Србији превлада либерални приступ у политикама смањења сиромаштва и социјалног искључивања, који су фактори у домаћем окружењу томе допринели и који су услови за промену политика донетих под утицајем ових актера.

Опште и специфичне циљеве истраживања, кандидат је дефинисао у складу са предметом свог рада на следећи начин. Општи циљ истраживања јесте утврђивање начина на које су транснационални актери утицали на креирање политика у области смањења сиромаштва и социјалног искључивања у Србији. Специфични циљеви истраживања су:

- 1) Анализа механизма утицаја транснационалних актера у процесу креирања политика смањења сиромаштва и социјалног искључивања у периоду 2001-2011;
- 2) Сагледавање домета утицаја идеја, норми и јавних политика транснационалних актера у односу на институционалне факторе у процесу креирања политика смањења сиромаштва и социјалног искључивања;
- 3) Анализа ефеката примене доминантно либералног концепта политика смањења сиромаштва и социјалног искључивања у Србији;

4) Сагледавање могућности за промену политика кроз јачање утицаја других транснационалних актера, пре свега Европске уније, кроз процес придруживања Србије ЕУ.

III

ОСНОВНЕ ХИПОТЕЗЕ ОД КОЈИХ СЕ ПОЛАЗИЛО У ИСТРАЖИВАЊУ

Општа хипотеза овог истраживања јесте: транснационални актери, нудећи оквир идеја, норми и јавних политика, политичку и техничку подршку домаћим доносиоцима одлука, допринели су да у креирању политика смањења сиромаштва и социјалног искључивања превлада либерални концепт. У складу са њом, дефинисане су четири посебне хипотезе.

Посебна хипотеза 1: Либерални приступ политикама смањења сиромаштва и социјалне искључености је превладао јер су реформске политике креиране у условима доминације дискурса Светске банке у јавним политикама у области сиромаштва у земљама постсоцијалистичке транзиције, значајних финансијских ограничења на страни Србије и одсуства утицајних домаћих и међународних актера који би заговарали концепте који би били алтернатива либералном приступу.

Посебна хипотеза 2: Либерални приступ решавању проблема сиромаштва допринео је делимично смањењу сиромаштва и социјалног искључивања у Србији, али се остварени резултати нису показали одрживим.

Посебна хипотеза 3: Експертски ауторитет транснационалних актера заснован на идејама, нормама, политикама, фонду експертског знања и пружању техничке и политичке подршке локалним доносиоцима одлука, утицали су да либерални концепт сиромаштва остане доминантан, независно од остварених резултата и могућих алтернативних концепата.

Посебна хипотеза 4: Напредовање Србије у процесу притупања Европској унији не доприноси доминацији утицаја ЕУ у односу на друге транснационалне актере у процесу

креирања политика у области смањења сиромаштва и унапређења социјалног укључивања.

Хипотезе, о којима је више дискутовано у приказу садржаја дисертације у овом реферату, провераване су уз помоћ четири варијабле:

Варијабла 1: Либерални садржаји у нормативном, стратешком, законодавном и институционалном оквиру у области смањења сиромаштва и социјалног искључивања. Под либералним садржајима подразумевани су: 1.1. Схватање да економски раст и развој тржишта имају кључну улогу у смањењу сиромаштва и социјалног искључивања, независно од појединачних секторских политика и специфичних мера које утичу на дистрибуцију користи од раста; 1.2. Одсуство искорењивања сиромаштва као циља у политикама за смањење сиромаштва; 1.3. Приступ креирању политика према којем програми за смањење сиромаштва и социјалне искључености не морају имати као приоритетан циљ смањење економских и друштвених неједнакости, нити су ови фактори пресудни у евалуацији политика; 1.4. Креирање регулаторног и друштвеног амбијента у којем појединац сноси највећу одговорност за личну и породичну социјалну сигурност и благостање, док држава гарантује само минимални доходак онима који на други начин не могу да га обезбеде.

Варијабла 2: Квантитативни показатељи релевантни за проблематику сиромаштва и социјалног искључивања. Под квантитативним показатељима подразумевани су: 2.1. Кретање стопе апсолутног и релативног сиромаштва у периоду 2001-2011; 2.2. Неједнакост мерена *Gini* коефицијентом у истом периоду; 2.3. Промене у профилу сиромашних (стопа сиромаштва деце, стопа сиромаштва вишечланих домаћинстава и домаћинстава чији је носилац незапослен); 2.4. Висина издвојених средстава за социјалну заштиту (у апсолутном износу и као проценат БДП).

Варијабла 3: Снажнији утицај идеационих у односу на институционалне факторе у креирању политика за смањење сиромаштва. Под овом варијаблом подразумевани су: 3.1. Постојање формалног права вета на политике у овој области (кроз финансијске аранжмане и друге видове условљавања) током периода 2001-2011. године, на страни транснационалних актера; 3.2. Идеолошка аргументација институција и организација које су пружале експертску и аналитичку подршку доносиоцима одлука приликом доношења законских и стратешких докумената у области смањења сиромаштва и

социјалног искључивања у периоду 2001-2011; 3.3. Учешће међународних организација и домаћих приватних *think tank* институција у пружању експертске и аналитичке подршке држави у процесу реформи државне помоћи сиромашнима; 3.4. Постојање “експертских мрежа” које чине представници транснационалних актера, домаћих стручњака и представника државног апарата, чије се професионалне везе успостављају и оснажују кроз донаторску подршку појединим организацијама, пројектима или студијама, учешће на стручним конференцијама и семинарима и др.

Варијабла 4: Усклађеност са политикама и стратегијама ЕУ у области смањења сиромаштва и социјалног искључивања. Под усклађеношћу подразумевани су: 4.1. Поређење нивоа издвајања за социјалну заштиту у Србији у односу на БДП са просеком ЕУ и издвајањима у чланицама ЕУ из региона (Румунија, Бугарска, Хрватска); 4.2. Прелазак на мерење сиромаштва према методологији ЕУ; 4.3. Поређење нивоа издвајања за активне мере на тржишту рада у Србији у односу на БДП са просеком ЕУ и издвајањима у чланицама ЕУ из региона; 4.4. Број и садржај активности које је Србија предузела у циљу усклађивања политика за смањење сиромаштва и социјалног искључивања кроз Отворени метод координације (ОМК).

IV

КРАТАК ОПИС САДРЖАЈА ДИСЕРТАЦИЈЕ

Кандидат започиње *Увод* дисертације констатацијом да се трансформација социјалних и политичких система националних држава у бившим социјалистичким земљама, крајем 20. и почетком 21. века, одвијала под снажним утицајем међународних организација, као једног од главних актера глобализације. Образлажући активности међународних организација и указујући на главне ставке од научног интереса у раду, кандидат је у уводу сачинио и осврт, тј. кратак опис поглавља дисертације, те указао на мотиве за структурисање рада на начин на који је то учинио.

Прво поглавље рада насловљено је *Теоријско-методолошки оквир истраживања*. У њему су изложени и образложени проблем, предмет и циљеви истраживања, хипотезе, методе, те научна и друштвена оправданост. Предмет и циљеви рада описани су у другом, а хипотезе у трећем поглављу овог реферета. Стога ће у овом делу реферата бити указано на преостале делове кандидатовог првог поглавља. Формулацију

проблема кандидат је започео разматрањима о глобализацији и њеним последицама и утицајима на социјалне политике уопштено. У прегледу основних појмова од значаја за дисертацију, поред глобализације, кандидат разматра и транзицију, транснационалне актере, неолиберализам, државу благостања, сиромаштво (заједно са социјалним искључивањем), те програме подршке сиромашнима. Кандидатов избор појмова указује на његов јасан фокус и јасно дефинисане претпоставке истраживања. Приликом разматрања сваког од наведених појмова, он користи радове релевантних домаћих и иностраних аутора, што овај део рада чини одличним прегледом литературе о датим појмовима. Истовремено, наглашена је њихова веза са предметом истраживања.

Методе истраживања коришћене у раду кандидат је прилагодио циљевима истраживања. Показујући да је проблем сиромаштва у Србији емпиријски добро описан и истражен, кандидат је сматрао да се простор за проширивање научног сазнања налази у домену објашњавања процеса креирања политика, где је посебно важан однос и интеракција домаћих и транснационалних актера, у складу са чим и јесте његов научни интерес. При томе, приступ истраживању је дедуктивни. Кандидат је пошао од претпоставке да се утицај транснационалних актера заснива на идеационим факторима као доминантним, што је проверавано кроз анализу докумената. Истраживање је и верификационо, због усмерености на проверу теорија, на основу расположивих или нових научних чињеница. Кандидат је истраживањем обухватио научну, стручну и другу литературу, службена документа (законе, подзаконске акте, стратегије), документе међународних организација (стратегије, извештаје и др), статистичке и интернет изворе, као и електронске изворе из медија.

Друго поглавље докторске дисертације (*Институционално наслеђе и реформа политике смањења сиромаштва и социјалног искључивања у периоду транзиције*) представља полазна разматрања од значаја за предмет рада. Оно је својим првим делом фокусирано на социјалну сигурност и социјалну заштиту у периоду социјализма, који је претходио транзицији. Разлози указивања на социјалну политику у овом периоду су према кандидатовим наводима, двојаки. Први је да је данашњи социјални режим у Србији великим делом заснован на наслеђу система благостања који је настао после Другог светског рата (пре свега у систему пензијско-инвалидског, здравственог осигурања и осигурања за случај незапослености). Други разлог је да се процес постсоцијалистичке транзиције, чији је интегрални део и изградња новог модела

социјалне политике, у великој мери заснива на дисконтинуитету и удаљавању од концепција, вредности, регулативе и институционалног наслеђа старог, социјалистичког система (који су Србији у неким облицима задржани и у периоду социјалне кризе и блокиране трансформације деведесетих година). Након тога следе разматрања која се односе на период тзв. блокиране транзиције (1990-2000) у другом делу овог поглавља. Период деведесетих непосредно је претходио периоду које је у фокусу овог рада и обрађен је у трећем делу првог поглавља.

У читавом другом поглављу, кандидатов приступ је доследан и уједначен, без обзира на промене до којих је долазило током времена. Он пре свега указује на политике, програме и мере који су релевантни за борбу против сиромаштва, у контексту закона који их регулишу, а затим и имплементације закона. Ефекте закона сагледавао је са становишта индикатора социјалне ситуације у земљи. Исто тако, важан аспект разматрања представљају она која се односе на идеолошку матрицу проблема и њихових решења.

Нарочито пажња у овом делу рада посвећена је аргументацији о (дис)континуитету проблема и дизајна политика, као и праћењу упоредивих фактора, те коришћењу исте линије аргументације, што је допринело утемељености кандидатових закључака, како у овом, тако и у каснијим поглављима рада, услед повезаности са каснијим анализама. Кандидат је успео и да успешно савлада изазове који су последица постојања различитих методолошких оквира праћења сиромаштва у свеукупном периоду након Другог светског рата до данас и да адекватним објашњењима укаже на могућности њиховог превазилажења.

Иако је период до почетка 2000-их година солидно и детаљно обрађен, нагласак је, у складу са предметом рада, на периоду након 2000. године. У анализи реформи у овом периоду, кандидат се фокусирао на Закон о социјалној заштити, Стратегију за смањење сиромаштва и Стратегију развоја социјалне заштите.

У **трећем поглављу** које носи назив *Транснационални актери као учесници реформског процеса у Србији у области социјалне политике*, кандидат прво указује на активности транснационалних актера у земљама у транзицији уопштено. Разлог за то проналази у чињеници да је у свим државама у транзицији, као и у Србији,

трансформација економије створила потребу за опсежним мерама социјалне политике, уз наметање ограничења њеном вођењу. Истовремено, кандидат износи и ограничења преносивости искустава других држава у транзицији у национални контекст, констатујући да су промене у систему социјалне заштите током деведесетих биле у великој мери последица реакција домаћих (пре свега политичких) актера на огромне економске и социјалне проблеме, настале делом и као последица међународне блокаде земље, те да су су двехиљадитих интензивна сарадња и утицај међународних актера биле једно од суштинских обележја реформских политика у овој области. У том смислу, посебна разматрања посвећена су поновном укључивању Србије у чланство међународних организација и подршци коју су донатори пружили у процесу креирања социјалне политике, са освртом на политику борбе против сиромаштва. Кандидат је таргетирао циљеве и подручја деловања транснационалних актера, указујући, пре свега, на лидерску позицију Светске банке у дефинисању развојних економских и социјалних приоритета на почетку транзиције. Светска банка задржала је овакву позицију и наредних година, показује се у раду, пре свега као резултат спровођења програма структуралног прилагођавања који су, између осталог, поред реструктурирања привреде, приватизације и унапређења тржишних институција, обухватили и реформу целокупног социјалног сектора у Србији: пензијског система, здравства, социјалне заштите, образовања и тржишта рада. Кандидат сматра да се Светска банка и Међународни монетарни фонд, како по ширини области које су биле покривене њиховим саветодавним радом и програмима, тако и по дубинском утицају на реформски процес могу, уз Европску унију, сматрати најутицајнијим међународним актерима у Србији. Он указује и да су без обзира на доминантан положај ових организација, у појединим областима били присутни и актери чији се глобални концепти разликују од концепата Светске банке (нпр. Међународна организација рада по питању тржишта рада или пензијског осигурања). Кандидат сматра и да је „подела“ улога између међународних актера у пружању помоћи Србији делом била условљена потребама Србије за развојном помоћи (финансијском, техничком, саветодавном), а делом њиховим специфичним интересима и агендама.

У посебним деловима трећег поглавља, кандидат је доследно развио своју аргументацију о активностима различитих актера у креирању и имплементацији борбе против сиромаштва. Тако је размотрио утицај и позиције Светске банке, Међународног монетарног фонда, Програма за развој Уједињених нација и Међународне организације

рада. Важан додатак наведеноме представља и анализа односа Србије са сваком од ових организација.

На крају, изузетно важан сегмент овог поглавља представља анализа механизма утицаја међународних организација у Србији. Кандидат сматра да полазећи од одлика реформи у области подршке сиромашнима у Србији, постоје разлози да се исход реформи покуша објаснити коришћењем реалистичке и конструктивистичке аргументације. Ова два типа аргументације он је применио на анализу законодавства о раду, реформе пореског система и приватизације. Истовремено, разматрање приступа транснационалних актера допуњено је коалиционим приступом, тј. утицајем домаћих актера у креирању политика у области, што заокружује читаво треће поглавље рада.

У **четвртом поглављу** – *Ефекти политика за смањење сиромаштва и социјалног искључивања у Србији*, кандидат анализира ефекте политика за смањење сиромаштва и социјалног искључивања у Србији у периоду од 2001. до 2011. године. Средиште овог поглавља сачињава анализа ефеката примене доминантно либералног концепта у овој области, што је пак урађено кроз приказ кретања основних индикатора сиромаштва и социјалног искључивања.

У сврху провере основних претпоставки на основу емпиријских података о кретању кључних индикатора, ово поглавље конципирано је тако да је усмерено ка инструментима мерења сиромаштва у Србији. У њему су врло детаљно приказани различити инструменти који су коришћени након 2000. године за мерење сиромаштва, описани њихови домети и ограничења итд. И у овом поглављу, описан је и анализиран утицај транснационалних актера у редефинисању индикатора. Нарочит нагласак је на преоријентисању концепта у правцу инкорпорирања поставки социјалног искључивања. Сегмент овог поглавља сачињава и обиље статистичких показатеља од значаја за предмет истраживањима, чија је вредност то што су на одговарајући начин контекстуализовани и анализирани. Не ограничавајући се само на сиромаштво и социјално искључивање, кандидат разматра и проблематику неједнакости, као и обухват становништвима програмима борбе против сиромаштва.

Неки од основних закључака до којих је кандидат дошао у вези са обрађеном тематиком у четвртом поглављу јесу:

- током десет година спровођења реформи у области социјалне заштите, за мерење сиромаштва коришћена су два различита концепта, апсолутног и релативног сиромаштва, односно мерење сиромаштва на основу потрошње и на основу дохотка. Спровођење реформи започело је преласком са дохотка на потрошњу као основни агрегат за мерење сиромаштва, под утицајем Светске банке, да би се деценију касније, услед обавеза према ЕУ, поново прешло на мерење сиромаштва према дохотку. Иако је на почетку реформе доминирао концепт апсолутног сиромаштва (мереног потрошњом), надлежна статистика канцеларија је после 2010. године престала да објављује податке о сиромаштву према овом концепту, и прешла на мерење релативног сиромаштва, исказаног дохотком, док је праћење апсолутног сиромаштва настављено захваљујући подршци донатора;

- постојао је снажан утицај транснационалних актера на избор методологије мерења сиромаштва. „Стратегија за смањење сиромаштва“, реализована је према концепту Светске банке, која је финансијски и стручно подржала израду Стратегије, од фазе припреме до фазе евалуације;

- показан је висок степен зависности од донаторских средстава у спровођењу истраживања и унапређењу система праћења статистике о сиромаштву и социјалној искључености;

- политике за смањење сиромаштва доминантно су усмерене на смањивање апсолутног сиромаштва, и не посвећују довољну пажњу грађанима који нису егистенцијално угрожени, али су у ризику од сиромаштва и социјалне искључености;

- опредељивање за изузетно ниске износе накнада, испод званичне линије сиромаштва мотивисано је не само ефикаснијом употребом буџетских средстава, већ и намером доносиоца одлука да финансијска подршка државе буде лако доступна пре свега неспособнима за рад, а дестимулативна за радно способне.

Квалитативна анализа докумената: Закон о социјалној заштити и обезбеђивању социјалне сигурности грађана и Закон о социјалној заштити јесте назив петог поглавља рада. У њему је кандидат сагледао утицај реформског процеса на промену

дискурса у области социјалне политике и социјалне заштите, применом критичке анализе дискурса. Овај приступ одабрао је за анализу докумената ради сагледавања везе између односа моћи у друштву и дискурса као једног од битних чинилаца укупног реформског процеса, односно улоге дискурса на репродукцију односа моћи у друштву. Предмет критичке анализе дискурса јесу два закона која регулишу област борбе против сиромаштва, закон донет 1991. и закон донет 2011. године.

У **шестом поглављу** рада, *Придруживање Србије Европској унији и политике у области сиромаштва и социјалне искључености*, обрађен је утицај Европске уније, која је перципирана као један од најважнијих актера од утицаја на креирање социјалне политике у Србији, чији циљеви и идеје нису у потпуности идентични са настојањима Светске банке. С обзиром на стратешки значај који процес приступања има на укупно (пре)обликовање политичког, економског и друштвеног амбијента у земљама које теже чланству у ЕУ, као и специфичну социјалну димензију ЕУ, кандидат је сагледао могућности успостављања другачијег социјалног модела у Србији у односу на либерални који је преовладао у политикама за смањење сиромаштва и социјалног искључивања у Србији. У анализи је узео у обзир и значај који се придаје социјалној политици у процесу европских интеграција држава кандидата, с обзиром да економски критеријуми за чланство дају приоритет стварању услова за укључивање у јединствено тржиште, које по правилу подразумева либералну реформску агенду.

У овом поглављу, сачињен је осврт на развој социјалне политике Уније, између осталог, и стога што концепт социјалног искључивања јесте потекао из оквира ЕУ. Представљене су и одлике тзв. европског социјалног модела, у сврху његовог компарирања са националним. Процес придруживања Србије Европској унији анализиран је хронолошки, и то из године у годину, што омогућује пажљиво праћење постигнутих исхода, између осталог, у области социјалне политике. Акцент је на утицају ЕУ у креирању институционалног и законодавног оквира за смањење сиромаштва и социјалног искључивања.

У *Закључку* кандидат се осврнуо на сваку хипотезу и указао на доказе који их подржавају. Тако је прва посебна хипотеза доказана: најзначајнију улогу међу транснационалним актерима имала је Светска банка. Иако није била једини актер укључен у обликовање политика смањења сиромаштва и социјалне искључености у

Србији, имала је највећи утицај, а учешће других актера имало је више комплементарну, него конкурентску улогу у овој области. Разлог њеног снажног утицаја био је везан и за изузетно неповољну финансијску позицију Србије, која је у реформе ушла исцрпљена санкцијама, ратовима и са уништеном привредом и у великој мери је економски зависила од међународне помоћи. Донаторска помоћ омогућила је влади да надокнади наслеђене дугове према корисницима социјалних накнада и уведе редовност у плаћању, док су с друге стране, уз саветодавну и техничку подршку Светске банке и других међународних партнера, постављени темељи нове социјалне политике, која ће имати снажан либерални предзнак (помоћ условљена имовинским цензусом, „таргетирање“ средстава ка најсиромашнијима, фискална дисциплина, укидање субвенција које утичу на животни стандард најшире популације, јачање индивидуалне одговорности за личну и породичну социјалну сигурност). Генерално, реформе у области социјалне заштите пратиле су доминантан регионални образац, рачунајући и земље бивше СФРЈ, што укључује наглашавање схема сигурносних социјалних мрежа, подршку процесу деинституционализације, пружање социјалних услуга у локалној средини, померање фокуса са традиционалних секторских политика на специфичне циљне групе и њихове проблеме и “пројектизацију” социјалне политике, фокусирањем на посебне теме као што су људска права, права и положај мањина, социјална искљученост и др.

Друга посебна хипотеза такође је доказана. Изменама Закона о социјалној заштити и обезбеђивању социјалне сигурности грађана и Закона о финансијској подршци породици са децом, уведена је нова линија сиромаштва, јединствена за целу територију Србије, а уз помоћ донатора извршена је финансијска стабилизација која је омогућила да се социјална давања поново редовно исплаћују. Обухват сиромашних програмима подршке значајно је увећан у периоду који се посматра у истраживању. С друге стране, укупна издвајања за социјалну помоћ готово све време била су испод потребног нивоа, а просек ЕУ достигла су тек после доношења Закона о социјалној заштити у 2011. години. Износ појединачне накнаде такође је међу најнижима и неадекватан је са становишта задовољења основних потреба.

Трећа посебна хипотеза потврђена је кроз разматрања тога да ли су материјални интереси, односно финансијско условљавање, били пресудни за утицај транснационалних актера на реформски процес или је пак пресудно било креирање

норми и стандарда и ширење идеја о томе како треба решавати значајне социјално-политичке проблеме. На примеру Србије кандидат је утврдио постојање примера оба утицаја. С једне стране, економске и социјалне реформе, нарочито у раној фази транзиције спровођене су у условима високе зависности СР Југославије од међународне помоћи, што је укључивало и претњу обустављањем финансијске помоћи у случају одступања од договорених циљева. С друге стране, међународни развојни партнери активно су учествовали у припреми програма реформи, што је значило и могућност директног пласирања сопствених концепата и норми у реформском процесу. Такође, имајући у виду каснији почетак реформи у области социјалне заштите у односу на друге земље централне и источне Европе, ти примери, који такође носе „печат“ помоћи истих међународних партнера, представљали су извор пасивног утицаја на касније реформаторе.

На крају, и четврта посебна хипотеза је потврђена. Показано је, наиме, да напредовање Србије у процесу притупања Европској унији не доприноси већем утицају ЕУ у односу на друге транснационалне актере у процесу креирања политика у области смањења сиромаштва и унапређења социјалног укључивања.

Након потврђености четири посебне хипотезе, аутор је закључио да је потврђена и општа хипотеза рада – да су транснационални актери, нудећи оквир идеја, норми и јавних политика, политичку и техничку подршку домаћим доносиоцима одлука, уз утицај финансијских ограничења на страни Србије, допринели да у креирању политика смањења сиромаштва и социјалног искључивања превлада либерални концепт.

Списак одабране литературе сачињавају монографије, научни и стручни радови, законска, стратешка и статистичка документа од националног и међународног значаја, на српском и на енглеском језику. Избор литературе указује на кандидатов савремен и свестран приступ проучавању проблема и предмета рада.

V

ОСТВАРЕНИ РЕЗУЛТАТИ И НАУЧНИ ДОПРИНОС

Научни значај тезе огледа се у систематизовању и продубљивању сазнања о утицају транснационалних актера на обликовање политичких избора у области смањења

сиромаштва и социјалног искључивања. Нивои научног сазнања у овој дисертацији јесу научна дескрипција, анализа, компарација и објашњење, јер су детаљно елаборирани механизми утицаја транснационалних актера, као и разлози на страни политичког, економског, друштвеног и интелектуалног амбијента у Србији, због којих је тај утицај био делотворан. Укључивање транснационалних актера дуготрајно је преобликовало структуру политичког процеса, што је захтевало научно објашњење тога, како промене у политичком процесу утичу на правац и садржаје политика. Радови на тему глобализације уобичајено указују на структуралне факторе, попут мобилности капитала, који подстичу на повлачење држава благостања и препуштање дела својих некадашњих улога тржишту. Идеациона аргументација коју је кандидат применио у раду омогућила је да се сагледа утицај идеја, вредности, норми, концепата које заступају транснационални актери у области смањења сиромаштва, на креирање одговарајућих политика у Србији. Овакав приступ омогућава и да се провере и допуне сазнања из претходних истраживања, сагледавањем утицаја идеја у односу на институционалне и структуралне факторе, и упореди утицај идеја и путне зависности на стабилност и промену институција.

Продубљивање научног сазнања о улози и механизмима деловања транснационалних фактора у креирању политика смањења сиромаштва, о мрежама актера и системима значења који обликују дискурс о сиромаштву, предуслов су за боље разумевање контекста у којем политике настају, а самим тим и за њихово унапређење, у чему се огледа друштвени значај овог истраживања. Анализа свих фактора који су утицали на опредељивање за актуелни модел борбе против сиромаштва и социјалног искључивања и евалуација његових ефеката, представља полазиште за критичко сагледавање актуелног процеса политичког одлучивања и разматрање могућих промена у политичком процесу кроз веће укључивање других политичких и друштвених актера, како домаћих, тако и интернационалних, те за сагледавање алтернатива актуелним политикама у складу са демократским вредностима, тежњама за већом друштвеном једнакошћу и поштовањем достојанства човека.

VI ЗАКЉУЧАК

У дисертацији *Улога транснационалних актера у креирању политика смањења сиромаштва и социјалног искључивања у Србији* свестрано је анализиран и образложен процес креирања политика смањења сиромаштва и социјалног искључивања у Србији у периоду након 2000. године. Упркос постојању одређеног броја радова који се односе на проблематику сиромаштва, она није изучавана из угла који је заузео кандидат у овој дисертацији. Применом ваљаних и поузданих методолошких приступа он је аргументовано указао на механизме утицаја транснационалних организација на креирање политика смањења сиромаштва и социјалног искључивања у Србији. Комплексност и актуелност теме, уз темељно и критичко истраживање, пропраћени су оригиналношћу и научном валидношћу представљеног садржаја. Ова дисертација одговорила је и на низ питања о препрекама у реализовању социјалне политике у Србији, као и што је указала на могућности унапређења постојеће националне праксе.

Дисертација МА Стевана Вељовића *Улога транснационалних актера у креирању политика смањења сиромаштва и социјалног искључивања у Србији* је урађена у складу са одобреном пријавом, као и што недвосмислено представља оригинално и самостално научно дело, које ће употпунити теоријски фонд знања у области социјалне политике и инспирисати истраживаче за наставак проучавања ове значајне тематике.

На основу свега наведеног, Комисија предлаже Наставно-научном већу Универзитета у Београду – Факултета политичких наука, да усвоји реферат о завршеној докторској дисертацији кандидата МА Стевана Вељовића *Улога транснационалних актера у креирању политика смањења сиромаштва и социјалног искључивања у Србији* и формира комисију за јавну одбрану у истом саставу.

Београд, 3. 9. 2019. године

Комисија:

Др Ана Чекеревац

Универзитет у Београду – Факултет политичких наука

Др Мира Лакићевић

Универзитет у Београду – Факултет политичких наука

Др Драган Р. Симић

Универзитет у Београду – Факултет политичких наука

Др Михаил Арандаренко,

Универзитет у Београду – Економски факултет

Др Наталија Перишић, менторка

Универзитет у Београду – Факултет политичких наука
